

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра фінансів та економічної безпеки

06-03-290М

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з навчальної дисципліни «Аналіз господарської діяльності» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-методичною радою з якості ННІ економіки та менеджменту
Протокол № 5 від 27 квітня 2021 р.

Рівне – 2021

Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Аналіз господарської діяльності» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Мельник Л. М., Мельник Л. В. – Рівне : НУВГП, 2021. – 42 с.

Укладачі: Мельник Л. М., к.е.н., доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва; Мельник Л. В., д.е.н., професор кафедри фінансів та економічної безпеки.

Відповідальний за випуск: Ляхович О. О., к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри фінансів та економічної безпеки.

Гарант освітньої програми

Мельник Л. М.

Зміст

	стор.
1. Загальні вказівки	3
1.1. Загальні рекомендації до вивчення дисципліни.....	3
1.2. Навчально-методичні матеріали дисципліни.....	4
2. Теми та зміст дисципліни	4
1. Сутність аналізу господарської діяльності та його роль в управлінні підприємством.....	5
2. Методи економічного аналізу.....	7
3. Інформаційне забезпечення економічного аналізу.....	11
4. Аналіз виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг.....	14
5. Аналіз основних засобів підприємства.....	19
6. Аналіз матеріальних ресурсів і ефективність їх використання...24	
7. Аналіз використання трудових ресурсів.....	28
8. Аналіз витрат на виробництво і собівартості продукції.....	34
9. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	38

© Мельник Л. М.,
Мельник Л. В., 2021

1. Загальні вказівки

1.1. Загальні рекомендації до вивчення дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Аналіз господарської діяльності» є оволодіння організацією і методологією економічного аналізу та формування знань щодо системного оцінювання діяльності підприємства, виявлення резервів підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Вивчення даної дисципліни передбачає набуття таких спеціальних компетенцій:

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК06. Здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання та обробки даних у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК07. Здатність складати та аналізувати фінансову звітність.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

СК 12. Здатність ідентифікувати проблемні аспекти та обґрунтовувати пріоритетні напрями покращення функціонування державних, корпоративних фінансів, фінансів домогосподарств, фінансової системи в цілому.

Вивчення дисципліни дозволить досягнути наступних програмних результатів навчання:

ПРО5. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПРО10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та

аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПР 26. Вміти адаптувати сучасні фінансові інструменти до умов функціонування водогосподарської галузі та раціонального природокористування.

Після вивчення теоретичного та практичного матеріалу, виконання розрахункової роботи студенти складають залік.

1.2. Навчально-методичні матеріали дисципліни

Під час вивчення дисципліни студентам рекомендується користуватись наступними літературними джерелами:

1. Економічний аналіз : навч. посібн. / за ред. Р. В. Федоровича. Тернопіль : Астон, 2010. 624 с.
2. Економічний аналіз : навч. посібн. / за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир : ПП «Рута», 2009. 680 с.
3. Кіндрацька Г. І. Аналіз господарської діяльності : практикум. Львів : Львівська політехніка, 2018. 156 с.
4. Ковальчук К. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій : навч. посібн. Київ : Центр учебной литературы, 2017. 328 с.
5. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посібн. К. : Вища школа, 2003. 278 с.
6. Мних Є. В. Економічний аналіз: підручник. Київ : ЦНЛ, 2005. 472 с.
7. Мулик Т. Материнська О. Аналіз господарської діяльності : навч. посібн. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 384 с.

8. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз : навч. посібн. Київ : ЦНЛ, 2007. 488 с.
9. Ревко Т. Особливості економічного аналізу діяльності водогосподарських організацій. Економіка АПК. 2010, № 22. С.21–26.
10. Сіменко І. Аналіз господарської діяльності : навч. посібн. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 384 с.
11. Стахів О. А., Левун О. І. Економіка водного господарства : конспект лекцій. Рівне : НУВГП, 2013. 95 с.
12. Тринька Л. Липчанська О. Економічний аналіз : навчально-метод. посібн. Київ : Алерта, 2013. 508 с.

2. Теми та зміст дисципліни

Лекція 1. Сутність аналізу господарської діяльності та його роль в управлінні підприємством

1. Сутність економічного аналізу, його функції.
2. Мета і завдання економічного аналізу.
3. Види і напрямки економічного аналізу.

-1-

Економічний аналіз – наука, що вивчає економічні явища і процеси, що відбуваються на підприємстві, дає їм об’єктивну оцінку і виявляє резерви для поліпшення виробничої і фінансово-економічної діяльності підприємства.

Предметом економічного аналізу є діяльність підприємств і їх підрозділів, спрямована на досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат.

Функції економічного аналізу:

- пошук резервів підвищення ефективності виробництва;
- наукове обґрунтування поточних і перспективних планів підприємства;
- оцінка результатів діяльності підприємства;
- контроль за виконанням планів і управлінських рішень.

Економічний аналіз пов’язаний з такими дисциплінами:

економічна теорія – є методологічною і теоретичною базою аналізу;

бухгалтерський облік – виступає інформаційною базою економічного аналізу;

статистика – є інформаційною базою, крім того в аналізі використовуються статистичні методи і прийоми;

фінансово-кредитні дисципліни – застосовуються методичні положення аналізу для вивчення фінансових можливостей підприємств.

-2-

Мета економічного аналізу – сприяння виконанню планів підприємств, сприяння подальшому розвитку і поліпшенню економічної роботи, завдяки підготовці проектів оптимальних управлінських рішень.

Завдання економічного аналізу:

об'єктивна оцінка роботи підприємства і його підрозділів;

виявлення впливу відповідних факторів на показники, які аналізуються;

пошук наявних резервів підвищення ефективності виробництва;

опрацювання конкретних заходів щодо використання виявлених резервів;

узагальнення результатів аналізу для прийняття раціональних управлінських рішень;

вивчення інновацій і сприяння їх поширенню;

дослідження конкурентоспроможності підприємства і кон'юктури ринку.

-3-

В залежності від часу проведення розрізняють ретроспективний аналіз, оперативний і прогнозний.

Ретроспективний аналіз включає:

I. фінансово-економічний – здійснюється після закінчення кварталу або року, оцінюються фінансові показники діяльності підприємства: показники фінансового стану, показники руху грошових коштів і капіталу. Інші показники визначаються вибірково для пояснення змін у фінансовому стані.

2. техніко-економічний – цей аналіз більш різнобічний, значна увага приділяється вивченню і аналізу використання техніки і технології, матеріальних ресурсів. Джерело інформації - дані первинного обліку. Цей аналіз має значну галузеву специфіку.

3. статистико-економічний – перебуває на стику статистики і економічного аналізу. Основне джерело інформації - статистична звітність. Він вивчає діяльність не підприємств а великих господарських комплексів, регіонів, галузей.

4. порівняльний (міжгосподарський) – при аналізі показники одного підприємства порівнюються з іншими підприємствами, визначаються резерви виробництва.

5. функціонально-вартісний – передбачає не аналіз роботи підприємства в цілому, а аналіз випуску певних видів продукції. Головні резерви такий аналіз вбачає в удосконаленні конструкцій виробу, оптимізації функцій, виявлення слабких місць.

6. системний – застосовується для дослідження складних економічних проблем великих виробничих комплексів, при цьому він поєднується з аналізом технологічних, соціальних, демографічних, екологічних, національних проблем.

Оперативний (поточний) – здійснюються на підприємствах безпосередньо в процесі господарської діяльності або відразу по закінченню окремих робіт. Джерело інформації – дані оперативного обліку.

Прогнозний (перспективний, стратегічний) – цей аналіз передуює виробничим подіям, передбачає їх наслідки, визначає ефективність. В процесі аналізу застосовуються методи екстраполяції.

Лекція 2. Методи економічного аналізу

1. Поняття методу та методики економічного аналізу.
2. Статистичні методи.
3. Методи порівняння.
4. Методи деталізації, узагальнення і групування.
5. Балансовий метод.
6. Методи елімінування (факторного аналізу).

Метод економічного аналізу — спосіб системного комплексного взаємозалежного вивчення фінансової діяльності господарюючого суб'єкта.

Метод економічного аналізу визначається змістом та особливостями предмета, зумовлюється конкретними цілями, вимогами та завданнями. Основним методом цього курсу є аналітичний, за допомогою якого таке складне явище, як господарська діяльність підприємства уявно розкладається на окремі, більш прості складові елементи, а потім вивчаються їхні кількісні та якісні сторони, зв'язки й взаємодії.

Особливості методів економічного аналізу :

- використання системи економічних показників для характеристики параметрів досліджуваного об'єкта в статистиці та динаміці;
- вивчення причин зміни відповідних економічних показників;
- виявлення та дослідження взаємозв'язку між показниками з метою підвищення ефективності керування досліджуваним об'єктом.

Сукупність прийомів і засобів виконання конкретної аналітичної роботи це **методика аналізу**. У межах методу є безліч методик, які застосовуються відповідно до видів аналізу.

Серед **статистичних методів**, що використовуються в аналізі, провідне місце займає *табличний метод*. Таблиці використовуються для накопичення, опрацювання і зберігання цифрової інформації. Таблиця повинна мати основну і додаткову інформацію і колонки для визначення відхилень.

З метою забезпечення компактності таблиць вихідну інформацію:

- спрощують чи закруглюють,
- скорочують або частково відкидають другорядні дані,
- об'єднують в групи,
- комбіновано показують частину показників в деталізованому вигляді, а інші розміщуються в одному рядку,

поділяють на кілька самостійних сукупностей із наступним складанням кількох простих таблиць.

Крім табличного методу до статистичних методів належить *графічний*. Найбільш поширеними є стовпчикові діаграми, лінійні та секторні діаграми, графіки.

-3-

Порівняння – це спосіб пізнання, в процесі якого невідомі явища і предмети порівнюються з відомими, раніше вивченими, для того щоб виявити загальні риси або відмінності між ними.

Розрізняють види порівняння:

- порівняння даних звітної періоду з даними інших років для визначення тенденцій розвитку аналізованого об'єкта;
- порівняння звітних даних з даними плану для оцінки виконання планових завдань;
- порівняння звітних даних з даними нормативів для пошуку внутрішніх резервів виробництва;
- порівняння результатів діяльності даного підприємства з іншими підприємствами галузі для пошуку резервів;
- порівняння різноманітних варіантів управлінських рішень з метою вибору оптимального.

Порівняння можна проводити тоді, коли показники будуть порівнюваними. Для цього необхідно:

- нейтралізація цінового чинника;
- нейтралізація можливих кількісних відмінностей (різні обсяги виробництва);
- використання однакових періодів часу при порівнянні;
- перерахунок показників, що порівнюють, відповідно до єдиної методики.

-4-

Деталізація дозволяє всебічно розглядати зміст економічних явищ, визначати і вимірювати ступінь впливу основних факторів на узагальнюючий, результуючий показник.

Розрізняють деталізацію:

- за часом;
- за місцем виникнення.

Узагальнення – прийом зворотної деталізації. Етапи узагальнення:

- ознайомлення з об'єктом аналізу;
- деталізація, розкладання об'єкта аналізу на окремі частини;
- аналіз частин;
- узагальнення, воз'єднання частин на новій основі з урахуванням мобілізації виявлених резервів.

Групування – це розподіл маси аналізованої сукупності об'єктів на однорідні групи за певними ознаками.

Цей метод використовується з метою визначення структури, складу і динаміки досліджуваного об'єкта.

-5-

В основі **балансового методу** лежить складання планових і звітних балансів, що являють собою аналітичну формулу рівності підсумків його правої і лівої сторін.

Метод використовується:

- для визначення забезпеченості підприємства ресурсами;
- для перевірки правильності аналітичних розрахунків;
- для розрахунку обсягу реалізованої продукції;
- для виявлення невикористаних резервів виробництва.

-6-

Сутність **факторного** аналізу полягає у тому, що послідовно розглядається вплив кожного фактора на результативний показник за незмінності інших факторів. Існує три найбільш поширених методи факторного аналізу.

Ланцюгові підстановки. З метою визначення факторів будують таблицю, в якій зверху перелічують усі необхідні фактори, починаючи з кількісних і завершуючи якісним. Потім наводиться результативний показник і графа для розрахунку величини впливу факторів. В перший рядок таблиці (нульова підстановка) записують планові показники. Для розрахунку впливу першого фактора проводять зміну його величини з планової на фактичну, а інші дані залишають незмінними. Різниця між одержаним розрахунковим показником (D_x) і плановим D_n становить величину впливу першого фактора. Аналогічно здійснюють і інші підстановки.

Схема виявлення впливу факторів способом ланцюгових підстановок

Номер підстановки та назва фактора	Фактори, які впливають на показник				Добуток факторів	Величина впливу фактора
	1-й	2-й	3-й	4-й		
Нульова підстановка	П	П	П	П	Дп	-
Перша підстановка, перший фактор	Ф	П	П	П	Д1	Д1-Дп
Друга підстановка, другий фактор	Ф	Ф	П	П	Д2	Д2-Д1
Третя підстановка, третій фактор	Ф	Ф	Ф	П	Д3	Д3-Д2
Четверта підстановка, четвертий фактор	Ф	Ф	Ф	Ф	Дф	Дф-Д3

Примітки: 1. Умовні позначення: П — планові; Ф — фактичні. .

Отже, за умови дії чотирьох факторів здійснюються чотири підстановки (не враховуючи нульову), величина кожного фактора визначається як різниця між новим розрахунковим показником і попереднім.

Метод абсолютних різниць. Розрахунки, які проводяться в таблиці ланцюгових підстановок, можуть бути спрощені, якщо в кожній підстановці змінити абсолютне значення фактора, що розраховується відхиленням його фактичної величини від базової (планової).

Метод відносних різниць. Цей спосіб ґрунтується на обчисленні різниць у відсотках. Величина впливу кожного фактора визначається множенням різниці в суміжних індексах (відсотках) на плановий обсяг узагальнюючого показника. Розрахунок бажано вести табличним способом.

Лекція 3. Інформаційне забезпечення економічного аналізу

1. Види фінансової інформації

2. Використання фінансової звітності в економічному аналізі
3. Використання статистичної звітності

-1-

За економічним змістом та джерелами інформації розрізняють звітність: фінансову (бухгалтерську); статистичну; оперативно-технічну; податкову звітність.

Фінансова звітність — це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності, рух грошових коштів підприємства.

Статистична звітність являє собою систему кількісних та якісних показників, вимірювання та узагальнення яких не характерне для бухгалтерського обліку. Призначена для статистичного вивчення господарської діяльності підприємств і галузей економічної діяльності.

Оперативно-технічна звітність призначена для внутрішнього поточного контролю та управління підприємством на момент здійснення господарських операцій або одразу ж після їх завершення. Вона характеризує окремі фрагменти діяльності підприємства і містить дані про виконання плану поставок матеріалів, виробництва важливих видів продукції, а також про дотримання укладених договорів та фінансовий стан підприємства.

Податкова звітність подається до органів податкової служби і позабюджетних фондів. Характеризує стан зобов'язань підприємства, пов'язаних з нарахуванням і сплатою податків та інших обов'язкових платежів.

Вимоги до звітності:

Критерій повноти - крім затверджених форм фінансової звітності додаються примірники, в яких розширені окремі показники або подається додаткова інформація.

Критерій правдивості – звітність базується на реальних даних бухгалтерського обліку, які створюються на підставі первинних документів.

Критерій неупередженості полягає у наданні інформації про діяльність підприємства, яка б допомогла приймати тільки правильні управлінські рішення.

-2-

Фінансова звітність складається:

1. Форма №1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан).
2. Форма №2 «Звіт про фінансові результати».
3. Форма №3 «Звіт про рух грошових коштів».
4. Форма №4 «Звіт про власний капітал».
5. Форма №5 «Примітки до річної фінансової звітності».

Баланс – це таблиця, яка складається з двох частин: активу і пасиву. В балансі міститься інформація в розрізі балансових статей *на певну дату*. В активі статі розміщені в порядку збільшення їх ліквідності, а в пасиві – статі згруповані в порядку зменшення часу, необхідного для повернення боргів.

Звіт про фінансові результати – відображає результати діяльності підприємства *за певний період*, складається за квартал, півріччя, 9 місяців, рік. Результат діяльності відображається по напрямках діяльності: основний, операційний та фінансовий.

Звіт про рух грошових коштів – відображає рух грошових коштів від трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової. Містить інформацію за два роки: звітний та попередній.

Звіт про власний капітал побудовано за шаховим принципом, який передбачає розміщення по горизонталі джерел утворення власного капіталу, а по вертикалі — статей з відображенням інформації про його зміни, що дає можливість виявити, за рахунок яких факторів змінилися за рік сума та склад власного капіталу підприємства.

-3-

Статистична звітність призначена для статистичного вивчення господарської діяльності підприємств і галузей економічної діяльності. Форми статистичної звітності:

№ форми	Назва форми	Період складання	Інформація що додається
1-п	Звіт про основні показники діяльності підприємства	Квартал	демографічні події які відбулися на підприємстві, зміна організаційної структури, розподіл обсягу реалізованої продукції за видами економічної діяльності, кількість працівників та оплата праці, роботи, послуги, що виконуються на умовах підяду, валові капітальні інвестиції, витрати підприємства на інновації.
11-03	Звіт про наявність та рух основних засобів та амортизація	Рік	Інформація про наявність, рух основних засобів, суму нарахованого зносу за видами основних засобів.
1-ПВ	Звіт з праці	Місяць, квартал	Інформація про фонд оплати праці, чисельність працюючих, розподіл працюючих за розміром заробітної плати
1-Б	Звіт про фінансові результати, дебіторську та кредиторську заборгованість	Місяць, рік	Інформація про фінансові результати на кінець звітного періоду та за відповідний період минулого року, дебіторська та кредиторська заборгованість за видами заборгованості в Україні та з іншими країнами.

Лекція 4. Аналіз виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг

1. Завдання аналізу виробництва продукції
2. Аналіз обсягів виробництва продукції
3. Аналіз асортименту і структури випуску продукції
4. Аналіз якості продукції
5. Аналіз ритмічності виробництва

-1-

Завданнями аналізу виробництва продукції є:

- оцінка виконання плану і динаміки виробництва,
- оцінка оптимальної напруженості плану,
- виявлення і визначення основних факторів, що впливають на обсяги виробництва,
- виявлення внутрішніх резервів,
- розробка організаційно-технічних заходів, щодо використання виявлених резервів.

Джерело інформації для аналізу – форма 1-п, бухгалтерські дані про випуск, відвантаження та реалізацію продукції, форма 2 «Звіт про фінансові результати»

Основним показником обсягу виробництва є: товарна, валова, реалізована продукція.

Товарна продукція - характеризує в грошовому виразі обсяг виготовленої і готової до реалізації продукції, напівфабрикатів, робіт і послуг промислового характеру. Вона виражається в порівняльних цінах, що діють у звітному періоді.

Валова продукція – характеризує підсумкові результати виробничої діяльності підприємства за певний період, містить в собі складові товарної продукції і залишки незавершеного виробництва.

Реалізована продукція – це товарна продукція, що відвантажена споживачу.

-2-

Аналіз обсягів виробництва починається з вивчення динаміки валової і товарної продукції, розрахунків темпу зростання і приросту.

Динаміка виробництва товарної продукції за 5 років, тис.грн.

Показники	1р.	2р.	3р.	4р.	5р.
Товарна продукція	90000	92400	95800	94100	100800
Базисний темп росту	100	102,7	104,4	104,6	112,0
Ланцюговий темп росту	100	102,7	103,7	98,2	107,1

За 5 років обсяги виробництва продукції зросли на 12%, найбільший темп росту спостерігається в 5-му році 107,1. Середньорічний темп росту розраховується, як середня геометрична зважена ланцюгових темпів росту

$$T_{сер.річ.} = \sqrt[5-1]{T_1 * T_2 * T_3 * T_4 * T_5},$$

$$T_{сер.річ.} = \sqrt[5-1]{1,0 * 1,027 * 1,037 * 0,982 * 1,071} = 1,0287 \text{ або } 102,87\%$$

При аналізі обсягів виробництва визначають фактори, які спричинили таку динаміку. Для визначення впливу факторів складається факторна модель:

$$Q = Ч * Д * Т * В, \text{ де}$$

Q – обсяг виробництва, тис. грн.

$Ч$ – чисельність працюючих, чол.

$Д$ – число днів роботи, дн.

$Т$ – тривалість робочого дня, год.

$В$ – середньогодинний виробіток, грн.

-3-

Асортимент – це перелік найменувань продукції із зазначенням обсягів випусків. **Номенклатура** – характеризує тільки кількість і різноманітність продукції, що випускається.

При формуванні асортименту продукції враховують: поточні й перспективні потреби покупців; рівень конкурентноздатності, виробленої або планованої до випуску продукції; життєвий цикл виробу.

Для оцінки виконання плану по асортиментах розраховується коефіцієнт асортиментності, що дорівнює відношенню загального фактичного випуску продукції у межах плану до загального планового випуску продукції.

Виконання плану виробництва з асортименту

Вид продукції	Випуск продукції, тис.грн.			Зараховано у виконання плану
	план	факт	% виконання	
А	80	100	125	80
Б	200	120	60	120
В	50	60	120	50
Г	400	400	100	400
Д	150	190	120	150
Е	120	60	50	60
Є	-	80	0	0
Разом	1000	1010	101	860

$$K_{\text{асорт.}} = \frac{860}{1000} = 0,86$$

План з асортименту не виконано, що негативно характеризує діяльність підприємства.

-4-

При аналізі якості продукції використовують загальні об'єктивні показники якості: сортність; марочність; вміст корисних речовин або шкідливих домішок; строк служби.

Публічні показники якості: гарантійний термін роботи; кількість ремонтів, їх вартість; відсоток браку; відсоток повернення на виправлення; відповідність моді; наявність і рівень попиту на дану продукцію.

При аналізі якості продукції розраховується:

- питома вага продукції кожного сорту в загальному обсязі;
- середньозважена ціна виробу;
- коефіцієнт сортності.

Вихідні дані для аналізу

Сорт	Ціна виробу	Переводний коеф. зниження ціни	План		Факт	
			К-сть виробів	Сума	К-сть вир.	Сума
1	20	20/20=1	800	16000	1020	20400
2	18	18/20=0,9	150	2700	120	2160
3	16	16/20=0,8	50	800	60	960
Разом			1000	19500	1200	23520

Переводний коефіцієнт визначається:

$$K_{\text{пр.}} = \frac{Ц_i}{Ц_{1-\text{го}}}, \text{ де}$$

Ц_i – ціна i-го сорту,

Ц_{1-го} – ціна 1-го сорту

Середньозважена ціна

$$Ц_{\text{серед.зв.}} = \frac{19500}{1000} = 19,5 \text{ грн. - планова}$$

$$Ц_{\text{факт.}} = 23520/1200 = 19,6 \text{ грн. - фактична}$$

Коефіцієнт сортності

$$K_{\text{сорт.план.}} = \frac{800*1+150*0,9+50*0,8}{1000} = 0,975$$

$$K_{\text{сорт.факт.}} = \frac{1020*1+120*0,9+60*0,8}{1200} = 0,98$$

При аналізі якості продукції визначають наявність браку, з'ясовують причини і місце його виникнення. Рівень браку характеризує якість роботи підприємства і організації виробництва

-5-

Ритмічність виробництва – це чітка, стійка і збалансована діяльність підприємства, яка дає змогу рівномірно випускати продукцію і виконувати зобов'язання перед споживачами.

Ритмічна робота – це випуск продукції рівними частинами за однакові проміжки часу.

Розрізняють два поняття ритмічності:

- ритмічність випуску продукції (товарної);
- ритмічність виробництва (як завершеного, так і незавершеного).

Ритмічність виробництва характеризує коефіцієнт ритмічності.

Аналіз ритмічності виробництва

Декада	Обсяг виробництва за місяць,		Зараховується у плановий ритм
	план	факт	
1	33	22	22
2	33	29	29
3	34	49	34
Разом	100	100	85

Коефіцієнт ритмічності $\frac{85}{100} = 0,85$, що свідчить про неритмічну роботу підприємства.

Після того, як буде з'ясований ступінь ритмічності роботи, слід перейти до вивчення основних чинників, які зумовлювали можливі порушення ритмічності

Лекція 5. Аналіз основних засобів підприємства

1. Аналіз складу і структури основних засобів.
2. Аналіз стану і руху основних засобів.
3. Аналіз використання основних засобів в часі та по потужності.
4. Аналіз ефективності використання основних засобів.

-1-

Основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва (діяльності), або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, **очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)**. (П(С)БО 7 «Основні засоби»).

В доповнення до цього п. 6 П(С)БО 7 визначає: об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство **отримає в майбутньому економічні вигоди** від його використання та його **вартість може бути достовірно визначена**.

Ще одна умова для визнання в бухгалтерії ОЗ- **підконтрольність**. Адже згідно з п. 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», **активи** — це

ресурси, **контрольовані** підприємством у результаті минулих подій, використання котрих, як очікується, призведе до отримання економічних вигід у майбутньому.

Так, підприємство може контролювати актив лише в разі володіння правами на отримання майбутніх економічних вигід від його використання та здатності обмежувати доступ інших суб'єктів господарювання до таких економічних благ. Як правило, контроль супроводжується наявністю права власності.

Отже, із зазначених норм маємо такі критерії для визнання ОЗ:

- 1) контрольованість;**
- 2) матеріальність;**
- 3) строк корисного використання (експлуатації) понад рік** або операційного циклу, якщо він довший за рік;
- 4) отримання в майбутньому економічних вигід** від використання такого активу;
- 5) можливість достовірної оцінки;**
- 6) призначення** — використання в процесі виробництва чи постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій.

7) критерій малоцінності. Так, у п. 5.2 П(С)БО 7 зазначено: *підприємства можуть самостійно встановлювати вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів (далі — МНМА).*

Таким чином, підприємства самостійно установлюють критерій малоцінності. І всі активи, вартість яких нижче цього критерію та які використовуються довше одного року, у бухгалтерію потрапляють до лав МНМА. Своєю чергою, ті активи, які використовуються більш ніж рік і вартість яких вище критерію малоцінності, у бухгалтерію визнаються ОЗ.

Таку вартісну планку для цілей бухгалтерію підприємство встановлює зазвичай у наказі про облікову політику.

В процесі аналізу основних засобів вирішуються **завдання** :

- оцінка забезпеченості підприємства основними засобами, тобто встановити відповідність величини складу і технологічного рівня основних засобів виробничій програмі підприємства;

- визначення рівня використання основних засобів в часі та по потужності;
- визначення ефективності використання основних засобів;
- виявлення резервів підвищення ефективності використання основних засобів.

Для аналізу використовують наступні **джерела інформації**: Паспорт підприємства, План технічного розвитку, Форма №1 «Баланс», Форма №4 «Звіт про власний капітал», Форма №11-ОЗ «Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію».

Аналітична таблиця має вигляд:

№ п/п	Показники	План	Факт	Відхилення	
				+, -	%
1.	Земельні ділянки				
2	Капітальні витрати на поліпшення земель				
3	Будівлі, споруди та передавальні пристрої				
4	Машини та обладнання				
5	Транспортні засоби				
6	Інструменти, прилади, інвентар (меблі)				
7	Тварини				
8	Багаторічні насадження				
9	Інші ОЗ				
	Всього				

В процесі аналізу вивчають склад та структуру виробничих та невиробничих засобів, основних виробничих фондів основного виду діяльності і допоміжних виробництв, визначають співвідношення активної і пасивної частини основних засобів.

До активної частини належать основні засоби, які **безпосередньо діють на предмети праці** або забезпечують регулювання засобів праці (наприклад, устаткування, інструменти, пристрої та прилади для вимірювання тощо). Основні елементи активної частини визначають величину

виробничої потужності підприємства, технічний рівень виробництва та продуктивності праці.

Позитивною динамікою є зростання активної частини, зростання виробничих фондів основного виду діяльності.

-2-

Рух основних засобів характеризується такими показниками:

1. Коефіцієнт надходження основних засобів

$$K_n = \frac{\text{основні засоби надійшли на підприємство}}{\text{основні засоби на кінець року}}$$

2. Коефіцієнт вибуття основних засобів

$$K_v = \frac{\text{основні засоби вибули}}{\text{основні засоби на початок року}}$$

3. Коефіцієнт відновлення основних засобів

$$K_{\text{відн.}} = \frac{\text{основні засоби надійшли нові}}{\text{основні засоби на кінець року}}$$

4. Темп приросту основних засобів

$$T_{\text{пр.}} = \frac{\text{основні засоби надійшли} - \text{основні засоби вибули}}{\text{основні засоби на початок року}}$$

5. Коефіцієнт компенсації вибуття основних засобів

$$K_{\text{кв.}} = \frac{\text{основні засоби вибули}}{\text{основні засоби надійшли}}$$

Технічний стан основних засобів характеризується показниками:

коефіцієнт зносу основних засобів – характеризує частину вартості основних засобів, що списана на виробництво продукції у попередніх періодах;

коефіцієнт придатності основних засобів – характеризує частину вартості основних засобів, що не перенесена на готову продукцію.

-3-

Для аналізу використання основних засобів застосовують натуральні та відносні показники. **До натуральних** відносять :

- Календарний фонд машинного часу (КФМЧ)

$$КФМЧ = Д_k * Накт. част., \text{ де}$$

$Д_k$ - число днів за календарем;

$Накт. част.$ - число об'єктів активної частини.

- Режимний фонд машинного часу (РФМЧ)

$$РФМЧ = (Д_k - Д_в) * Накт. част., \text{ де}$$

$Д_в$ – вихідні та святкові дні.

- Фактичний фонд машинного часу (ФФМЧ)

$$ФФМЧ = (Д_k - Д_в - Д_{пр}) * Накт. част., \text{ де}$$

$Д_{пр}$ - дні простоїв.

До відносних показників використання основних засобів відносять:

- Коефіцієнт екстенсивного використання устаткування

$$K_{\text{вип.}} = \frac{ФФМЧ}{РФМЧ}, \text{ або } K_{\text{вик.}} = \frac{ФФМЧ}{КФМЧ}$$

– Коефіцієнт змінності – показує скільки в середньому змін відпрацьовує одиниця устаткування при даному режимі роботи.

$$K_{зм} = \frac{1 \cdot N_1 + 2 \cdot N_2 + 3 \cdot N_3}{N_{заг}}, \text{ де}$$

N_1, N_2, N_3 – це кількість устаткування, що працює відповідно в 1, 2, 3 зміни.

Позитивною тенденцією є збільшення коефіцієнту змінності.

-4-

Ефективність використання основних засобів характеризують показники фондовіддачі, фондоемності та фондоозброєності.

Фондовіддача – показує скільки продукції підприємство виробляє на 1 гривню основних засобів. Фондовіддача визначається як відношення обсягу виробленої продукції до середньорічної вартості основних засобів. Зростання фондовіддачі вказує на підвищення ефективності використання основних засобів і є позитивною тенденцією.

Фондоемність вказує на величину вартості основних засобів, що припадає на одиницю вартості виготовленої продукції. Фондоемність — це величина, зворотна фондовіддачі й визначається як відношення середньорічної вартості основних засобів до обсягу виробленої продукції.

Фондоозброєність праці визначається як відношення середньорічної вартості основних засобів до середньорічної кількості працюючих на підприємстві. Позитивною динамікою є підвищення коефіцієнту фондовіддачі і фондоозброєності і зменшення коефіцієнту фондоемності.

Лекція 6. Аналіз матеріальних ресурсів і ефективність їх використання

1. Сутність матеріальних ресурсів та аналіз їх складу та структури.

2. Аналіз використання плану постачання і забезпечення виробництва матеріальними ресурсами.

3. Аналіз ефективності використання матеріальних витрат.

-1-

Матеріальні ресурси – це складова виробничих ресурсів, які беруть участь у процесі господарської діяльності протягом одного виробничого циклу, при цьому повністю змінюють свою форму та переносять свою вартість на витрати підприємства. Джерело інформації – дані бухгалтерського обліку (рахунок 20 «Виробничі запаси»), форма 1-підприємництво (річна).

Для аналізу складу матеріальних ресурсів формується аналітична таблиця:

№ п/п	Показники	План	Факт	Відхилення	
				+, -	%
1.	Сировина і матеріали				
2	Паливо				
3	Запасні частини				
4	Малоцінні та швидкозношувані предмети				
5	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби				
6	Тара й тарні матеріали				
7	Будівельні матеріали				
8	Матеріали сільськогосподарського призначення				
9	Інші матеріали				
	Всього				

-2-

У процесі аналізу матеріальних ресурсів вирішують **завдання:**

- оцінюється потреба підприємства у матеріальних ресурсах;
- визначається обґрунтованість та ефективність формування замовлень на матеріальні ресурси;
- аналізується якість придбаних матеріалів;
- оцінюються постачальники матеріалів;
- проводиться контроль за виконанням договірних зобов'язань;
- аналізується ефективність використання матеріальних ресурсів.

Потреби підприємства у матеріальних ресурсах покриваються за рахунок зовнішніх джерел (за договорами) або внутрішніх (це утилізація відходів сировини, економія ресурсів, виготовлення власних напівфабрикатів) .

Питаннями постачання та забезпечення підприємства матеріальними ресурсами займаються: відділ матеріально-технічного постачання, склади, транспортні служби.

Розглянемо приклад оцінки потреби підприємства у матеріальних ресурсах.

Планова потреба	Джерела покриття		Укладання договорів	Забезпечення потреби договорами та внутрішніми ресурсами	Надійшло від поставальників	Фактичний коефіцієнт забезпечення ресурсами
	внутрішні	зовнішні				
47000	500	46500	44200	95	41900	90

Коефіцієнт забезпечення плану:

$$K_{зп} = (44200 + 500) / 47000 = 0,95 = 95\%$$

Фактичний коефіцієнт забезпечення ресурсами:

$$K_f = (500 + 41900) / 47000 = 0,9 = 90\%$$

План поставки матеріалів недовиконано на 10%

На підприємствах повинен бути певний запас матеріальних ресурсів, який необхідний для безперервного виробництва. Ці виробничі запаси підприємства поділяються на:

- поточні;
- сезонні;
- страхові.

Поточні виробничі запаси підприємства утворюються для забезпечення процесу виробництва між черговими партіями надходження матеріальних ресурсів.

Величина поточного запасу ($Z_{пот}$) залежить від інтервалу постачання (Inm) (у днях) і середньодобових витрат i -го матеріалу (Bdi):

$$Z_{пот.} = Inm * Bdi$$

Сезонні виробничі запаси підприємства утворюються при сезонному циклі виробництва.

Страхові виробничі запаси підприємства утворюються на випадок надзвичайних подій (форс-мажорних обставин).

Формуються виробничі запаси в межах нормативу, який визначається в днях і натуральних одиницях виміру. Нормативи

по кожному виду матеріальних запасів зазначаються в даних складського обліку, де відображається їх мінімальний та максимальний запас. Після кожного відпуску матеріальних ресурсів у виробництво, в картках складського обліку, лімітно-забірних картках, виводиться сальдо і проводиться порівняння з визначеним нормативом.

У випадку перевищення нормативу використання матеріальних ресурсів видача зі складу у виробництво матеріальних ресурсів припиняється до рішення керівництва про їх додаткове витрачання на потреби виробництва.

-3-

Ефективність використання матеріальних ресурсів характеризують показниками:

1. *Матеріаловіддача* – це відношення обсягу випущеної продукції (реалізованої продукції) до загальної суми матеріальних витрат.

$$M_v = \frac{BP}{MB}; \text{ де}$$

BP – реалізація продукції;

MB – матеріальні витрати.

2. *Матеріалоємність* – це відношення загальної суми матеріальних витрат до обсягу виготовленої (реалізованої) продукції.

Визначають показники матеріалоємності і матеріаловіддачі в цілому по підприємству та за окремими виробами, бажано порівняти ці показники з показниками інших підприємств галузі.

На рівень матеріалоємності впливає: сировинноємність, паливоємність, енергоємність та інше.

3. *Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції* – відношення суми матеріальних витрат до повної собівартості продукції. Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості продукції.

4. *Коефіцієнт співвідношення темпів росту обсягів виробництва валової чи товарної продукції до темпів росту матеріальних витрат* характеризує у відносному вираженні динаміку матеріаловіддачі й одночасно розкриває фактори їхнього росту

Лекція 7. Аналіз використання трудових ресурсів

1. Аналіз чисельності, складу та руху робочої сили.
2. Аналіз використання фонду робочого часу.
3. Аналіз трудомісткості продукції.
4. Аналіз продуктивності праці.

-1-

Трудові ресурси (персонал) – сукупність осіб, що працюють на певному підприємстві і вкладають свою працю, фізичні та розумові здібності, знання та навички в проведення господарсько-фінансової діяльності підприємства, реалізацію його статутних завдань.

Завданнями аналізу є:

1. виявлення якісного складу працюючих, можливостей підвищення їх кваліфікаційного рівня;
2. визначення плинності кадрів;
3. визначення рівня і динаміки продуктивності праці;
4. визначення рівня використання робочого часу;
5. визначення ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві та факторів, що на неї впливають.
6. виявлення резервів покращення використання трудових ресурсів.

Джерелами інформації для аналізу трудових ресурсів є: 1-ПВ «Звіт із праці», 1-підприємництво «Структурне обстеження підприємства», а також дані планово-нормативної, облікової та оперативної інформації зі звітів підрозділів підприємства, інші оперативні дані.

Аналіз забезпеченості підприємства робочою силою здійснюється способом порівняння фактичної чисельності працівників за категоріями із плановими показниками і з показниками, досягнутими в минулому періоді. Розрахункову чисельність працівників визначають за планово – нормативними розрахунками самого підприємства. Фактичну чисельність беруть за даними відділу кадрів.

Для аналізу складу працівників складається аналітична таблиця

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсол.	відносне
Персонал підприємства всього, з них				
<i>службовці, в т ч.</i>				
керівники				
спеціалісти				
<i>робітники</i>				

Керівники – здійснюють управління підприємством, підрозділами основної та неосновної діяльності, трудовими колективами й робочими групами працівників. До них відносяться:

1 рівень: директор, заступники, головний бухгалтер, головний інженер.

2 рівень: директори виробництва, заступник головного бухгалтера, керівники управлінь.

3 рівень: керівники цехів, відділів, лабораторії.

Спеціалісти - працівники, зайняті в управлінському апараті підприємства, однак не на керівних посадах:

- професіонали – це працівники, професійні завдання яких полягають в збільшенні наявного обсягу знань, розробки нових проектів, технологій, програм (як правило мають наукові звання);

- фахівці – особи, зайняті економічними, інженерно-технічними, бухгалтерськими та іншими роботами.

- технічні службовці – працівники, що займаються підготовкою, оформленням документації, обліком, діловодством. До них відносяться: обліковці, контролери, касири, секретарі.

Робітники – це персонал, який безпосередньо зайнятий у процесі виробництва матеріальних цінностей, ремонті основних засобів, виконує переміщення вантажів та пасажирів, виробляє послуги.

При аналізі руху робочої сили визначаються коефіцієнти:

1. Коефіцієнт обороту по прийому:

$$K_{\text{пр.}} = \frac{Ч_{\text{пр.}}}{Ч}; \text{ де}$$

$Ч_{\text{пр.}}$ - чисельність прийнятих на роботу; чол;

$Ч$ - середньоспискова чисельність.

2. Коефіцієнт обороту по звільненню:

$$K_{зв.} = \frac{\chi_{зв.}}{\bar{\chi}}, \text{ де}$$

$\chi_{зв.}$ - чисельність звільнених, чол.

3. Коефіцієнт плинності кадрів:

$$K_{пл} = \frac{\chi_{зв.}^{вл.б} + \chi_{зв.}^{птд}}{\bar{\chi}}$$

$\chi_{зв.}^{вл.б}$ – чисельність звільнених за власним бажанням;

$\chi_{зв.}^{птд}$ – чисельність звільнених за порушення трудової дисципліни.

4. Коефіцієнт сталості кадрів:

$$K_{ст} = \frac{\chi \text{ пр. б. 1р.}}{\bar{\chi}}$$

$\chi \text{ пр. б. 1р.}$ – чисельність працівників, що працюють більше 1 року

5. Коефіцієнт загального обороту:

$$K_{заг.} = \frac{\chi_{пр} + \chi_{зв}}{\bar{\chi}}$$

-2-

Робочий час - період часу, протягом якого працівник повинен виконати доручену роботу. Фонд робочого часу (ФРЧ) залежить від чисельності робітників, кількості відпрацьованих днів одним робітником у середньому за рік, і середньої тривалості робочого дня.

Факторна модель фонду робочого часу (ФРЧ) має вигляд:

$$\text{ФРЧ} = \bar{\chi} * D * T$$

Для використання робочого часу використовують дані табельного обліку, плановий баланс робочого часу, хронометраж операцій і робочих процесів, моментні спостереження в цехах.

Аналіз використання робочого часу проводиться у двох напрямках: виявлення втрат робочого часу та виявлення непродуктивного використання робочого часу.

Аналіз робочого часу проводять на основі аналізу використання календарного, режимного та фактичного фондів робочого часу.

Календарний ФРЧ визначається добутком середньоспискової чисельності працюючих на кількість днів у періоді.

Табельний (режимний) ФРЧ визначається як різниця між календарним ФРЧ та кількістю вихідних та святкових люд/днів.

Використання робочого часу для всіх категорій робітників аналізується за допомогою показників:

середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за звітний період (місяць, квартал, рік);

середня тривалість робочого дня (зміни).

Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за звітний період, характеризує тривалість робочого періоду в днях (дні виходів на роботу). На цей показник впливають такі фактори: втрати робочого часу і в тому числі прогули; невиходи з дозволу або з ініціативи адміністрації; масові невиходи на роботу (страйки); кількість днів чергової відпустки; кількість вихідних і святкових днів, кількість днів тимчасової непрацездатності, відпустки у зв'язку з навчанням.

Тривалість робочого дня (зміни) робітника залежить від таких факторів: величини нормативно встановленого робочого тижня; часу надурочної роботи; часу простою протягом робочої зміни, що зафіксований в обліку; неповного робочого часу (скорочений робочий день, тиждень); часу інших скорочень робочого дня (зміни), передбачених законодавством (для матерів-годувальниць, підлітків).

Середня кількість робочих днів (Д) та годин (Г) 1-го працівника визначається за формулами:

$$Д = \frac{\text{людино/дні відпрацьовані}}{\bar{Ч}}$$
$$Г = \frac{\text{людино/години відпрацьовані}}{\bar{Ч}}$$

Середня тривалість робочого дня:

$$T = \frac{\text{людино/години відпрацьовані}}{\text{людино/дні відпрацьовані}}$$

-3-

Трудомісткість – це показник, що характеризує затрати робочого часу на виробництво одиниці або всього обсягу випущеної продукції.

Розрізняють питому та технологічну трудомісткість. *Питома* трудомісткість – це загальні витрати людино/годин на 1 виріб, або на 100 шт. товарної продукції. *Технологічна* трудомісткість – це витрати нормованого робочого часу основних робітників - відрядників на виробництво продукції.

Аналітична таблиця має вигляд:

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсол.	відносне
Обсяг товарної продукції (тис.грн)				
Відпрацьовано всіма працівниками (тис.люд/год)				
Середньо годинний виробіток працівника, грн..				
Питома трудомісткість на 1000 грн. (люд/год)				

Між показниками трудомісткості і продуктивності праці існує обернено-пропорційний зв'язок. При зменшенні трудомісткості, продуктивність праці зростає і навпаки.

-4-

Продуктивність праці – це кількість продукції випущеної за одиницю часу або кількість продукції, випущеної одним працівником.

Аналітична таблиця має вигляд:

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсол.	відносне
Обсяг товарної продукції (О)				

Середньоспискова чисельність (Ч)				
Відпрацьовано людино/днів (В люд/дн)				
Річна продуктивність праці (ППР)				
Середньорічна продуктивність праці (ППр)				
Середньоденна продуктивність праці (ППд)				
Середньогодинна продуктивність праці (ППгод)				

1.Річна продуктивність праці:

$$ППР = \frac{O}{\bar{Ч}}$$

2.Середньоденна продуктивність праці:

$$ППд = \frac{O}{В \text{ люд/днів}}$$

3. Середньо годинна продуктивність праці:

$$ППгод = \frac{O}{\text{Відпрацьовано люд/год}}$$

Факторна модель аналізу середньорічної продуктивності праці:

$$ППр = Д * Т * ППгод$$

При аналізі порівнюють темпи зростання продуктивності праці з темпами зростання заробітної плати. Позитивним вважається перевищення темпів зростання продуктивності праці над темпами заробітної плати.

Лекція 8. Аналіз витрат на виробництво і собівартість продукції

1. Сутність витрат та їх класифікація
2. Аналіз витрат на виробництво
3. Аналіз витрат за статтями калькуляції

4. Аналіз ефективності витрат.

-1-

Витрати – це сукупність виражених в грошовій формі видатків підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт і їхньою реалізацією.

Витрати в бухгалтерському обліку - зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)

Звичайна діяльність охоплює наступні види витрат:

- *операційні витрати* – це витрати підприємства, пов'язані із виробництвом і реалізацією продукції;

- *фінансові витрати* – це витрати, пов'язані з використанням кредитів, з фінансовою орендою і залученням позикового капіталу;

- *витрати від участі в капіталі* (інвестиційні) – це витрати, пов'язані зі збитками від інвестицій;

- *інші витрати*, витрати, що виникають під час звичайної діяльності, але не пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції.

В свою чергу операційні витрати складаються із:

з витрат пов'язаних з виробництвом, які становлять виробничу собівартість реалізованої продукції;

адміністративні витрати;

витрати на збут;

інші операційні витрати.

Для аналізу витрат складається аналітична таблиця

Показники	План	Факт	Відхилення	
			+, -	%
<i>1. Операційні витрати, в т.ч.</i>				
- собівартість реалізованої продукції				
-адміністративні витрати				
-витрати на збут				

-інші операційні витрати				
2. Інвестиційні та фінансові витрати				
-фінансові витрати				
-витрати від участі в капіталі				
-інші витрати				
3. Витрати від звичайної діяльності				
4. Витрати від надзвичайної діяльності				
5. Всього витрат				

-2-

Витрати підприємства групуються за економічними елементами — це витрати на весь обсяг виготовленої продукції за певний період, і за статтями калькуляції — це собівартість виготовлення одиниці продукції.

Групування витрат за економічними елементами включає:

1. Матеріальні витрати;
2. Витрати на оплату праці;
3. Відрахування на соціальні заходи;
4. Амортизація основних засобів;
5. Інші витрати.

Матеріальні витрати включають: витрати на сировину, матеріали, напівфабрикати, тару, комплектуючі, паливо, енергію, та інші види витрат, пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

Витрати на оплату праці включають: загальну суму заробітної плати з надбавками, доплатами; премії; матеріальну допомогу та інші витрати.

Відрахування на соціальні заходи включають: нарахування єдиного соціального внеску.

Амортизаційні витрати включають: суми нарахованої амортизації основних засобів і нематеріальних активів.

Інші операційні витрати включають: витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу попередніх елементів: на відрядження, на страхування майна, витрати на зв'язок, транспорт, охорону, оренду, податки, інші витрати.

-3-

Планування витрат за калькуляційними статтями дає змогу визначити собівартість окремих видів продукції, узагальнити витрати за місцем їх виникнення. При цьому фактичні витрати порівнюються з плановими (нормативними) та даними попередніх років.

Для аналізу використовують калькуляцію виробів, які підприємство включає в річний звіт.

Для промислових підприємств статті калькуляцій можуть бути наступними:

1. сировина і матеріали за мінусом зворотних відходів;
2. покупні напівфабрикати і комплектуючі вироби;
3. паливо і енергія на технологічні цілі;
4. основна заробітна плата робітників;
5. додаткова заробітна плата;
6. відрахування на соціальні заходи;
7. загальновиробничі витрати;
8. витрати внаслідок технічно неминучого браку;
9. інші виробничі витрати.

В ході аналізу вирішуються завдання:

- дається загальна оцінка виконання плану за собівартістю за окремими видами продукції і в цілому по підприємству.
- вивчаються причини відхилення фактичних витрат від планових.
- виявляють резерви зниження собівартості.
- розробляють заходи щодо мобілізації резервів.

-4-

Узагальнюючим основним показником ефективності витрат є показник співвідношення виручки від реалізації продукції і витрат на її виготовлення.

Безпосередній вплив на зміну рівня витрат на гривню товарної продукції несуть чотири фактори:

- структура асортименту товарної продукції, тобто співвідношення окремих видів продукції в загальному її обсязі;
- рівень собівартості окремих видів продукції;

- рівень цін на спожиті сировину й матеріали, а також тарифи на електроенергію й вантажні перевезення;
- рівень оптових цін підприємства на продукцію, яка випускається.

Крім того використовуються показники:

- Коефіцієнт покриття операційних витрат показує скільки валового прибутку (ВП) створюється за рахунок 1 гривні витрат (В):

$$K_{\text{пок}} = \frac{\text{ВП}}{\text{В}},$$

- Коефіцієнт окупності операційних витрат показує які операційні витрати (В) несе підприємство, щоб одержати 1 грн валового прибутку (ВП) і визначається обернено пропорційно до коефіцієнта покриття.

- Валова рентабельність чистого доходу – показує скільки одержало підприємство валового прибутку (ВП) з гривні чистого доходу (ЧД):

$$V_{\text{рчо}} = \frac{\text{ВП}}{\text{ЧД}}$$

Для аналізу ефективності витрат складається таблиця:

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсолютне	відносне
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.				
2. Валовий прибуток, тис. грн.				
3. Операційні витрати, тис. грн.				
4. Загальні витрати, тис. грн.				
5. Коефіцієнт покриття операційних витрат				
6. Коефіцієнт окупності операційних витрат				
7. Коефіцієнт покриття витрат				
8. Коефіцієнт окупності витрат				
9. Валова рентабельність чистого прибутку				

Лекція 9. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

1. Завдання та джерела інформації аналізу фінансових результатів.
2. Аналіз формування прибутку підприємства
3. Аналіз використання прибутку
4. Аналіз показників рентабельності

-1-

Фінансовий результат — це приріст (зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його підприємницької діяльності за звітний період. Фінансовим результатом діяльності підприємства може бути прибуток або збиток, який визначається як різниця між доходами та витратами.

Для аналізу фінансових результатів використовують форму № 2 «Звіт про фінансові результати» і дані фінансового обліку.

Основні завдання аналізу фінансових результатів:

- аналіз обґрунтованості плану досягнення фінансових результатів;
- аналіз динаміки показників прибутку і рентабельності;
- визначення впливу факторів на відхилення прибутку і рентабельності;
- виявлення резервів підвищення фінансових результатів;
- визначення заходів щодо покращення фінансових результатів;
- аналіз розподілу і використання прибутку

Фінансові результати підприємство отримує внаслідок звичайної і надзвичайної діяльності. Звичайна діяльність поділяється на: операційну; фінансову; інвестиційну; іншу.

Операційна діяльність — охоплює всі види продуктивної діяльності, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції. Вона поділяється на: основну операційну діяльність, іншу операційну діяльність.

Основна операційна діяльність — це діяльність, пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції. Вона є профільуючою метою діяльності підприємства і забезпечує основну частину його доходу.

Інші види операційної діяльності передбачені статутом підприємства і зумовлені необхідністю раціонального використання виробничих ресурсів чи капіталу.

Інвестиційна діяльність пов'язана з придбанням і реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Фінансова діяльність передбачає діяльність підприємства, яка призводить до зміни розміру власного чи залученого капіталу.

-2-

Основний узагальнюючий показник діяльності підприємства - чистий прибуток, який формується протягом календарного року від усіх видів діяльності.

Для аналізу формується аналітична таблиця.

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсолютне тис. грн.	відносне, %
1. Чистий дохід				
2. Собівартість реалізованої продукції				
3. Валовий прибуток(1-2)				
4. Інші операційні доходи				
5. Адміністративні витрати				
6. Витрати на збут				
7. Інші операційні витрати				
8. Фінансовий результат від операційної діяльності(3+4-5-6-7)				
9. Дохід від участі в капіталі				
10. Інші фінансові доходи				
11. Інші доходи				
12. Фінансові витрати				
13. Втрати від участі в капіталі				
14. Інші витрати				

15. Фінансовий результат від звичайної діяльності(8+9+10+11-12-13-14)				
16. Податок на прибуток				
17. Чистий прибуток(15-16)				

Для аналізу структури прибутку формують таблицю:

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсол.	Відносне
1. Прибуток від операційної діяльності				
2. Прибуток від участі в капіталі				
3. Прибуток від фінансової діяльності				
4. Прибуток від іншої діяльності				
5. Прибуток від звичайної діяльності, разом				

Позитивним вважається зростання прибутку від операційної діяльності. Змінна прибутку від операційної діяльності відбувається під впливом: зміни обсягу реалізації; зміни структури реалізації; зміни собівартості реалізації продукції; зміни цін на продукцію.

-3-

Розподіл прибутку визначається об'єктивними і суб'єктивними факторами.

До об'єктивних належать: зміна нормативно-правової бази; зміна граничного рівня рентабельності при ціноутворенні

Суб'єктивні фактори – це зміна політики щодо розвитку підприємства, розміру дивідендів, матеріального заохочення, благодійництва та інші.

Для аналізу розподілу прибутку формують таблицю:

Показники	План	Факт	Відхилення	
			абсол.	відносне
Прибуток підприємства				
Податок на прибуток				
Чистий прибуток				
Використано на :				
відрахування до РФ				
на розвиток виробництва				
на матеріальне заохочення				
на соціальний розвиток				
на інші цілі				
Нерозподілений прибуток				

Позитивним є спрямування прибутку на розвиток виробництва.

-4-

Відносним показником оцінки ефективності діяльності підприємства є рентабельність. Рентабельність визначається у відсотках.

Види рентабельності:

1. Рентабельність ресурсів – показує скільки підприємство отримало прибутку з гривні вкладених ресурсів

$$R_{\text{рес}} = \frac{\text{П(ЧП)}}{\text{ОЗ} + \text{ОбА}} * 100\%,$$

де П – прибуток, ОЗ – основні засоби, ОбА – оборотні активи

2. Рентабельність майна(активів)

$$Ra = \frac{\text{П(ЧП)}}{A} * 100\%,$$

де А – активи.

3. Рентабельність власного капіталу

$$R_{BK} = \frac{\Pi(\text{ЧП})}{BK} * 100\%,$$

де BK- власний капітал.

4. Рентабельність залученого капіталу

$$R_{ЗК} = \frac{\Pi(\text{ЧП})}{ЗК} * 100\%,$$

де – ЗК залучений капітал.

5. Рентабельність витрат – показує скільки одержало підприємство прибутку з гривні витрат

$$R_B = \frac{\Pi(\text{ЧП})}{B} * 100\%,$$

де B- витрати.

6. Рентабельність продукції – показує скільки отримало підприємство прибутку з гривні реалізованої продукції.

$$R_{\text{прод}} = \frac{\Pi(\text{ЧП})}{\text{ЧД}} * 100\%,$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції.

Позитивним є зростання всіх видів рентабельності.